

УДК 330.341: 339.13

Онищенко С. В., д.е.н., професор,
ORCID 0000-0002-6173-4361, e-mail s07onyshchenko@gmail.com

Маслій О.А. к.е.н., доцент,
ORCID 0000-0003-2184-968X, e-mail pugachaleksa@gmail.com

Глушко А.Д., к.е.н., доцент
ORCID 0000-0002-4086-1513, e-mail glushk.alina@gmail.com

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ МАЛОГО БІЗНЕСУ ЯК НЕОБХІДНА УМОВА ЙОГО РОЗВИТКУ В ПЕРІОД ПАНДЕМІЇ

Анотація. У статті визначено роль малого бізнесу в національній економіці в умовах кризи. Охарактеризовано перешкоди ведення малого бізнесу в Україні під час карантинних обмежень. Досліджено вплив пандемії на основні показники функціонування малого бізнесу. Визначено значення та охарактеризовано напрями цифрової трансформації малого бізнесу як основи його розвитку в умовах пандемії.

Ключові слова: малий бізнес, пандемія, епідемічна небезпека, цифрова трансформація, діджиталізація.

UDC 330.341: 339.13

Onyshchenko S. V., Doctor of Economics, Professor
ORCID 0000-0002-6173-4361, e-mail s07onyshchenko@gmail.com

Maslii O. A., PhD, Associate Professor
ORCID 0000-0003-2184-968X, e-mail pugachaleksa@gmail.com

Glushko A.D., PhD, Associate Professor
ORCID 0000-0002-4086-1513, e-mail glushk.alina@gmail.com

National University "Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic"

DIGITAL TRANSFORMATION OF SMALL BUSINESS AS A NECESSARY CONDITION FOR ITS DEVELOPMENT IN A PANDEMIC

Abstract. The article defines the role of small business in the national economy in a crisis. Obstacles to small business in Ukraine during quarantine restrictions are described. The impact of the pandemic on the main indicators of small business operation is studied. The significance and directions of small business digital transformation as the basis of its development in a pandemic are determined.

Keywords: small business, pandemic, epidemic danger, digital transformation, digitalization.

Пандемія, як глобальна загроза національній безпеці, змінила світові економічні процеси в усіх країнах, створила перешкоди для роботи підприємств реального сектору економіки, сповільнила економічне зростання і відіграла роль рушія формування нової моделі життя та діяльності суб'єктів господарювання.

Безпечне функціонування бізнесу в умовах зростаючої кількості глобальних викликів і загроз, зумовлених епідемічною небезпекою, потребує зміни бізнес-концепцій та формування нових підходів до ведення бізнесу з використанням переваг діджиталізації, що стала невід'ємною характеристикою сучасних бізнес-процесів, можливістю збереження бізнесу та рушієм економічного розвитку.

Малий бізнес відіграє важливу роль в економіці будь-якої країни, створюючи 70% всіх робочих місць, а в Україні роль малого підприємництва ще вища, оскільки воно забезпечує близько 16% ВВП та займає майже 95% у структурі підприємництва. При цьому саме малий

бізнес у період пандемії відчуває найбільш негативний вплив епідемічних обмежень. Так, жорсткі карантинні обмеження, введені на початку 2020 року, у першу чергу, стосувалися саме суб'єктів малого бізнесу, адже передбачали заборону відвідування закладів громадського харчування, проведення масових заходів із великою кількістю учасників та інше. За секторальною характеристикою від пандемії найбільше постраждали сфери туризму та ресторанного бізнесу, а найменше обмеження вплинули на підприємства сфери сільського господарства, інформаційних технологій та будівництва.

Після перших трьох тижнів жорсткого локдауну не йшлося про розширення бізнесу, основним завданням було його виживання. Так, згідно з результатами опитувань представників малого бізнесу – учасників проекту Unlimit Ukraine, що проведені European Business Association, 18% респондентів у 2020 році розглядали варіант закриття власного бізнесу, 78% повідомили про втрати до 75% від доходів і тільки 4% могли заявити про збільшення прибутку. Станом на вересень 2021 року 28 % представників малого бізнесу України ще не досягли докарантинного рівня доходів, 48 % частково відновили дохід, лише 7 % збільшили рівень доходу і 17 % відповіли, що не відчули вплив карантину на їх фінансові показники [1].

Відповідно до результатів дослідження Infosapiens, результати якого відображено на рисунку 1, основною перешкодою для ведення бізнесу представниками малого підприємництва в Україні в умовах сьогодення стало високе податкове навантаження (46% з опитаних представників малих підприємств відзначили цей фактор як найбільш значимий) у поєднанні з корупцією (37% зазначили найбільш значимим чинником) та карантинними обмеженнями (32% зазначили найбільш значимим чинником). Через карантинні обмеження також постраждала купівельна спроможність споживачів, що призвело до низького попиту для малого бізнесу (цей чинник відмітили 30% опитаних малих підприємств).

Рисунок 1 – Основні перешкоди ведення малого бізнесу в Україні під час карантину, % опитаних представників малого бізнесу (складено за даними InfoSapiens [2])

Разом з цим особливістю малого бізнесу є його гнучкість, адаптивність та можливість створення і успішного функціонування не лише у період пожвавлення економіки, а і у кризових умовах. Це пояснюється порівняно незначною потребою малого бізнесу у фінансуванні, на відміну від середніх чи великих підприємств. Тому в умовах кризи, зумовленої пандемією, саме здатність цього сектора до адаптації й розвитку набуває неабиякої актуальності.

Сучасні тенденції ділової активності бізнесу в Україні демонструють його неготовність до викликів, кризових явищ та накопичення внутрішніх дисбалансів, про що свідчить динаміка фінансових результатів діяльності малого бізнесу України, відображена на рисунку 2.

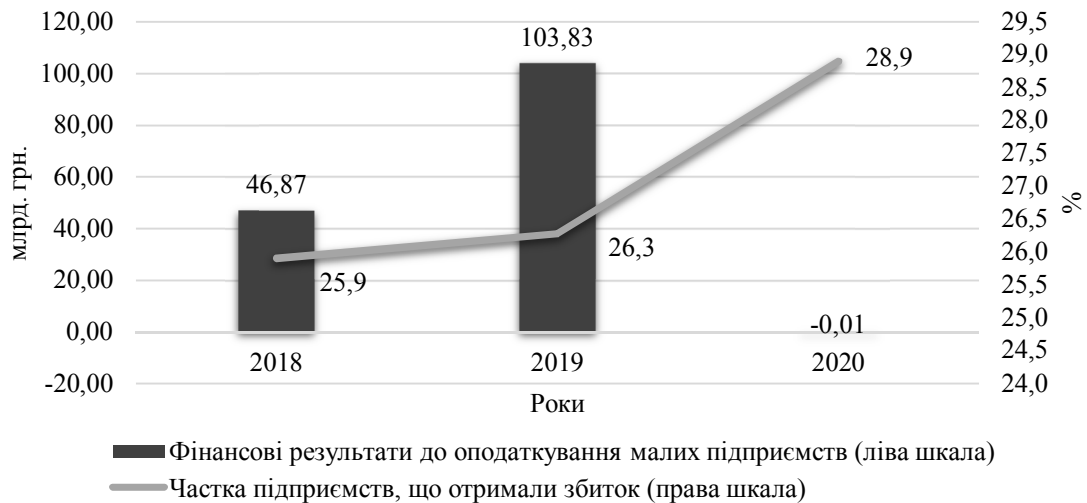

Рисунок 2 – Динаміка фінансових результатів до оподаткування малих суб'єктів підприємництва протягом 2018-2020 років (побудовано за даними Держстату України [3])

Очікувано, що у загальній кількості малих підприємств кількість суб'єктів господарювання, що отримали прибуток у 2020 році порівняно з 2019 роком зменшується, а частка збиткових підприємств відповідно збільшується з 26,3 % до 28,9 %. Проте падіння обсягів фінансових результатів до оподаткування для малого бізнесу в Україні є вкрай високим, адже незважаючи на порівняно непостраждалі галузі, про що зазначено вище, сумарно малими підприємствами отримано у 2020 році збиток у сумі більш ніж 11,8 млн грн, тоді як у 2019 році їх прибуток становив 103,8 млрд грн.

Тому в умовах сьогодення більше не можна покладатись на сформовані раніше уявлення про клієнтів, і для відновлення та подальшого розвитку малого бізнесу потрібно змінювати свою стратегію, особливо в маркетингу, зважаючи на цифрові трансформації, які суттєво прискорила пандемія.

Карантинні обмеження стали поштовхом до діджиталізації малих підприємств. Онлайн діяльність малих підприємств має важливі переваги, використання яких не припиниться й після закінчення пандемії. Так, Світовий економічний форум в аналітичних матеріалах визначає перелік цифрових технологій, які доцільно використовувати бізнесу, серед них хмарні та мобільні технології, блокчейн, технології віртуалізації, ідентифікації, штучного інтелекту, біометричні технології, технології доповненої реальності, аддитивні (3D-друк) тощо. Вони дозволяють перевести бізнес-процеси на новий рівень, прискорити економічне зростання компаній і забезпечення його джерелами самофінансування.

Більшість малих підприємств певною мірою вже діджиталізовані, зважаючи на наявність у більшості з них групових чатів у Telegram та Viber. Але при цьому для подальшого розвитку малого бізнесу за допомогою цифрових технологій необхідне впровадження CRM та Task-трекінгу [4]. CRM – система для ведення всіх комунікацій з клієнтами у цифровому форматі, зокрема ведення карток клієнтів, замовлень та ін. Таким чином, підприємство може оперативніше приймати рішення, проводити аналіз клієнтського портфеля, а також продуктової лінійки. Task-трекінг системи – це важливий інструмент для планування і управління командами в цифровому форматі, що дає можливість формулювати завдання, ставити терміни і проводити обговорення в онлайн-режимі за допомогою подібних систем.

Разом із цим для малого бізнесу є важливим розвиток бренду в інтернеті, а оскільки соціальні мережі набувають все більшої популярності, то очевидно, вони є найбільш доцільними платформами для розміщення реклами. Основною перевагою такого каналу збуту є можливість отримання зворотного зв'язку від споживачів у вигляді статистики переглядів та

реакцій. Також зі зростанням популярності таких платформ як TikTok, поширення набувають короткі та інформативні відеоролики, які було б зручно дивитись в будь-якому місці. Окрім того, дуже важлива співпраця з інфлюєнсерами та співпраця з мікро-блогерами, що дозволяє не лише зменшити витрати на рекламу, але й збільшити довіру споживачів до своєї продукції.

Поширення набувають також чат-боти, які не тільки можуть відповідати на питання та допомагати споживачам, але й розвивати діалог та взаємодіяти з клієнтами. Прикладом того, як можна використати чат-бот у роботі бізнесу, є сервіс CoinyPay, який автоматизує процеси взаємодії з клієнтами. Так, у багатьох закладах можна розрахуватися за допомогою месенджера соціальної мережі Фейсбук, що сприяє зростанню виручки від реалізації бізнесу, отриманню ним прибутків як ключового джерела фінансування в сучасних умовах.

Окрім того, багато людей продовжать уникати великого скупчення людей, тому гарним напрямом розвитку малого бізнесу може стати впровадження вендингових апаратів, можливості самообслуговування, фудтраків та інших заходів, які допоможуть мінімізувати людську взаємодію.

Перехід на віддалену роботу вже давно почали впроваджувати малі підприємства, але епідемічна небезпека та карантинні обмеження пришвидшили цю тенденцію. Підприємство, яке ефективно використовує цифрові технології, в умовах сьогодення має більше можливостей та ресурсів для зростання, модернізації та збільшення конкурентних переваг. Впровадження цифрових технологій сприятиме розвитку бізнесу нового типу, розвитку нової якості фінансових відносин та відкриттю інтелектуального й творчого потенціалу всіх працівників. Оцифрування допомагає створити нові привабливі, добре оплачувані та високотехнологічні робочі місця, а також збільшити державні доходи та вигоди майже у всіх секторах економіки. Отже, підвищення усвідомлення підприємств необхідності оцифрувати бізнес-процеси має каскадний або мультиплікативний ефект та стимулює розвиток малого бізнесу та економіки в цілому.

Література

1. Майже третині малого бізнесу ще не вдалося відновити докарантинний рівень доходів. *European Business Association*. URL: <https://eba.com.ua>
2. Звіт про дослідження мікро-, малого і середнього підприємництва. *InfoSapiens*. URL: https://sapiens.com.ua/publications/socpol-research/135/Info%20Sapiens_CIPE_report.pdf
3. Фінансові результати до оподаткування підприємств за видами економічної діяльності з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства (2010-2020). *Державна служба статистики України*. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/fin/fin_new/fr_op_ek_vsmm_2010_2020_ue.xlsx
4. Onyshchenko V., Yehorycheva S., Maslii O., Yurkiv N. *Impact of Innovation and Digital Technologies on the Financial Security of the State. Lecture Notes in Civil Engineering*. 2020. Volume 181. P. 749–759. DOI: https://doi.org/10.1007/978%2D3%2D030%2D85043%2D2_69